

Kurucusu:
Dr. Mehmet Ali UZ

Yayın Kurulu:
Dr. Mehmet Ali UZ
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU
Hasan YAŞAR
Ahmet ÇELİK
Ali IŞIK
Av. Serdar CEYLAN

CİLT: 24 • SAYI: 43
11 Mart 2026 ÇARŞAMBA

KADEMİK

Sayfalar

Merhaba

f /akademiksayfalar

www.merhabahaber.com

GÖKKUBBEDE HOŞ BİR SADÂ: TAHİR BÜYÜKKÖRÜKÇÜ HOCAMIZ (r. aleyh)

O beyaz sarığı, krem rengi cübbesi, vakur duruşu ve insanın içine işleyen ses tonuyla merhum Tahir Büyükkörükçü (1925-2011), adeta vâiz olmak, daha doğrusu hoca efendi olmak için yaratılmıştır.

Çocukluk yılları Türkiye’de maddi manevi yoklukların yaşandığı yıllardır. O da pek çok yaşıtı gibi hem okumakta, hem de evine gelir sağlamak maksadıyla bir ayakkabı tamircisinin yanında çalışmaktadır. ⁽¹⁾

Bir gün vaaz dinlemek için gittiği Kapu Camii’nde dinlediği hocanın etkisinde kalır. ⁽²⁾ (Kaderin bir cilvesi kendileri de daha sonra nice kimseleri aynı ca-

mide etkileyecektir.)

Etkisinde kaldığı bu hoca, İstanbul Dârülfünûn İlahiyat şubesi mezunu, eski bir der-siâm olan Hacı İsa Rûhi Bo-

(1) Büyükkörükçü, Abdurrahman, İz Bırakan Vâizler Sempozyumu II, s. 546.

(2) Bkz. Büyükkörükçü, Muhammed Tahir, “Tahir Büyükkörükçü”, TDV. İslam Ansiklopedisi, Ek1, 232-234.

lay'dır (1879-1954)⁽³⁾ ve çalıştığı dükkânın sahibiyle de tanışmaktadır. Bir gün İsa Efendi Hoca çalıştığı dükkâna gelir. Bu ziyarette çocuğun istidadını fark eder ve kendisini, “hakiki ilim” tahsiline davet eder.⁽⁴⁾ Böylece, kürsilerin ve gönüllerin sultanı olmaya doğru giden yolculuğun fitili ateşlenmiştir (1942). Geleceğin Tahir hocası, bir süre sonra hayatıyla ilgili önemli bir karar alır: Yakın çevresinin karşı çıkmasına rağmen resmi tahsili bırakıp, peygamber vârisi olacaktır. Artık o örselenmiş bir medeniyetin ilim ve irfan mirasına taliptir. Beyaz sarığı, siyah cübbesiyle bir hoca, “Tahir Hoca” olacaktır.

Doç. Dr. Celalettin
DİVLEKÇİ

1. İlim tahsili:

Hocasından klasik medrese Arapçası almaya başlar. Gece herkes istirahatindeyken o emsaline az rastlanır bir gay-

retle klasik metinleri hafızasına almakla meşguldür. Kâfiye metnini –ki Arap Dilinin en çetrefil gramer metnidir- ezberlediğini bizzat kendisinden işittiğini hatırlıyorum. Daha sonra okunması gereken diğer İslami ilimler o günün zor şartlarında tahsil edilir. O yılların yokluk yılları olduğunu söylemiştik. İlim aşığı talebenin hocasının evine gideceği tekeri yamalarla dolu bisikletinden başka da bir aracı yoktur. Kendi tabirleriyle; giderken bisiklet onu, dönüşte de o bisikleti taşımaktadır.⁽⁵⁾ Bu

arada ders dönüşü öğrendiklerini tekrar ederek geldiği için, bu haline anlam veremeyen kaldırım kenarındaki yaşlı annelerin “vâh ki vah” tarzında esepleri ve şifa niyaz eden duaları kulağına çalınır.

Kumaş farklıdır ve oldukça kısa bir zaman dilimi içerisinde kendisini belli bir seviyeye getirir. Dört yıl gibi kısa bir süre içerisinde icâzetini alır (1946). Bu arada kendi tabiriyle “sahâbe” hayatı yaşayan Konya'nın gönül erlerinden, Hacıveysizâde Mustafa Efendi Hoca'dan da hadis ve ahlak dersleri, Hacı Hâkî Efendi'den (1887-1975) Farsça, Bülbül Mehmet Efendi'den (1889-1954) ferâiz, Kapu Cami'nin İmam-Hatibi Hacı Haydar Efendi'den (1863-1949) kıraat

(3) Hacı İsa Ruhi Bolay Efendi, 1879'da Konya'da doğmuştur. Babası müderris tarihçi Mehmed Hulûsi Efendi'dir (18844-1905). Dedesi ise Büyük Hacı İsa Efendi'dir. İlk tahsilini Tekke Mahallesi'nde Derviş Efendi Mektebi'nde yapmış, burada hafızını tamamlayarak hafız olmuştur. Sonra Hâdimli Mehmed Vehbi Efendi Hoca'da okuyarak icazet almıştır. Ayrıca Samed Osman Efendi'den tasavvuf, Sivaslı Ali Kemâlî Efendi'den mantık, İslam Felsefesi ve Kelam okumuştur. Bu arada Konya İdadisi ve İstanbul Dârülfünûn ilahiyat şubesini bitirmiştir. İmtihan vererek Dersîâm ve Fethiye Medresesi müderrisi olmuştur (1911). Dârülmîlâfe açılınca burada sarf-nahv-i Arabî muallimliği yapar (1916). Medreselerin kapatılmasının ardından Konya İmam Hatip Mektebi'ne öğretmen olur. Bu okulun da kapatılması üzerine, Konya merkez vâizi olarak görev alır. 1922'den itibaren kapanıncaya kadar Konya Sultânisi'nde Arapça dersi verir. Resmi olarak okutma imkânları kalmayınca da evinde talebe okutmaya devam eder. Bkz. Arabacı, Caner, Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri (1900-1924), Konya Ticaret Odası, Konya, 1998, s. 265, 266.

(4) Büyükkörükçü, İz Bırakan Vâizler Sempozyumu II, s. 546.

(5) Bkz. Büyükkörükçü, İz Bırakan Vâizler Sempozyumu II, s. 555.

okur.

Siyasi atmosfer dinin aleyhine olsa da o dönemin Kon-ya'sı âlim bakımından son derece zengindir. Islâh-ı Medâris'in geride kalan izleri; Fahri Kulu Efendi (1880 -1950) ve Hacıveyiszâde Mustafa Efendi (1887-1960) gece gündüz hizmet için koşuşturmaktadır. Müftü Abdullah Efendi (1878-1959),⁽⁶⁾ Kıraat âlimi Postalıcı Abdürrahim Efendi (1873-1954), Akşehirli Ahmed Efendi, Bozkırlı Mustafa Efendi (1915-1979) ve Beyşehir Müftüsü Ömer Efendi (1881-1967) gibi zevat henüz hayat-tadır. Pek çoğu birinci sınıf âlim olan bu zevat, dönemin şartlarından dolayı dini eğitim-öğretim noktasında elleri bağlı, gönülleri münkesir olsalar da yaşadıkları şehrin ilim standardı açısından dikkate şâyandır.

(6) İstanbul'daki Kâdîl-kudât'ı birincilikle bitirmiştir (1913). Bağdat'ın II. Ebû Hanife'si olarak bilinen Emced Zehâvî'nin, "orada Abdullah Efendi gibi bir zat varken benden fıkıh okumaya mı geliyorsunuz?" diyerek hakkındaki takdirleri dile getirdiği bir usul ve fıkıh âlimidir.

Hoca efendi hazretlerinin dini ilimlere emek verdiği yıllarda, ülkedeki genel hava "hoca olup da ne yapacaksın? Bir metre kaput, bir kalıp sabunla mı talip olacaksın?" şeklindedir. Kısaca, hoca olmak pek çoğuna göre akıl kârı bir iş değildir. Hoca efendi ülkedeki bütün olumsuz şartlara rağmen bir hoca olarak parlar. Zira dini ilimlere dair birikimine ilave olarak çok akıcı bir Türkçe, zengin bir edebî kültüre sahiptir. Konuşmalarını ayet ve hadislerin yanı sıra Mesnevi'den kıssalar, Muhammed İktal ve Akif'ten mısralarla süsleyebilen farklı bir ses-tir.

2. Şahsiyeti ve davası:

Hoca efendi Cumhuriyet döneminde doğmuş olsa da düşünce dünyası, hisleri ve zevkleriyle bir Osmanlı'dır. Osmanlı onun için zevk-i selim, kalb-i selim ve azm-i kavi demektir. O, nur yüzlü, ağır dualı, elinde koka tesbihi, atlas

seccadeli ninelerin, dedelerin neslindendir. Onlara aidiyet hissiyle bağlıdır.

Kadim terbiyede yetişmiştir. O terbiyede eve erkek misafir geldiği zaman avludan kadının terliği kaldırılır, evde kadın sesi duyulmaz, büyük küçük kimse başı takkesiz oturmaz. Ciddi ve vakûr bir şahsiyete sahiptir. Vakar, asla gurur değildir. Vakar, muhatapta kendiliğinden hâsıl olan hürmet duygusu, saygı duyma ihtiyacı demektir. Duruşuyla, bakışıyla, edebiyatla size tam olarak bunu telkin eder. Tanımasanız bile onu görünce kendinize çeki düzen verme ihtiyacı hissedersiniz. Son derece disiplinlidir. Randevuları konusunda da son derece dakik ve hassas biridir. Onun nazârında hakikatin hatırı her şeyden üstündür. Hamiyet-i diniyesi o kadar ileri derecedir ki bu konuda yakınlarını bile tazer etmekten çekinmez.

O sıradan bir hoca değil,

aynı zamanda bir dava adamı ve karizmatik bir kanaat önderidir. Davası, İslam'ın yeniden gönüllerde hayat bulması ve yeryüzünde, bütün kurumlarıyla hâkim olmasıdır. O, değer hükümlerini Kur'an'dan alan bir dünyanın özlemiyle yaşamıştır.

3. Edebî zevki:

Osmanlı mirasına talip bir hoca olarak, hoca efendiye farklı kılan bir diğer hususiyeti edebî zevki ve edebiyata olan alakasıdır. Onun sohbetinde bulunan herkes mutlaka Arapça'dan, Farsça'dan ve klasik edebiyatımızdan bir beyit okuduğuna şahit olmuştur. Esasında Türkçesi'ndeki akıcılık biraz da bu edebî zevkiyle alakalıdır. Karşımızda eskilerin tabiriyle lisân-ı selâseye vâkıf ateşli bir hatip bulunmaktadır. Klasik edebiyatımızdan Fuzûzli, Şeyh Gâlib, Nâbi'nin şiirlerini, yenilerden Mehmet Akif, Necip Fazıl ve Ali Ulvî

Kurucu, şiirlerine yer verdiği belli başlı şairlerdir.

Bir defasında devlet hânelerinde Nâbî'nin "Sakın terki edepten kûy-i mahbûb-i Hüdâ'dır bu/Nazargâhı ilahidir makâm-ı Mustafâ'dır bu" nâtını şerh etmelerini rica ettim. Bu talebimden dolayı son derece mahzûz oldular. Nâtın elimdeki versiyonunda, "Metâf-ı kutysiyândır cilvegâhı enbiyâdır bu" geçmekteydi. Burada şerhe ara verip; "Peygamberân-ı izâm için hafif kaçabilecek bir ifade, o yüzden 'bûsegâh-ı enbiyâdır bu' şeklindeki rivâyet daha yerindedir" buyurdular. Bu kuşkusuz üstün bir edebî zevkin tezâhürüydü.

Mısralar onun dilinde adeta kelime olmaktan çıkıp canlı bir tabloya dönüşürdü. Akif'in, "Enbiyâ yurdu bu toprak; şühedâ yurdu bu yer;

Bir yıkık türbesinin üstüne Mevlâ titrer!" mısraını okurken öyle bir tonlardı ki o titreyişi yüreğinizde hissederdiniz.

İran edebiyatından Hâfız ve bilhassa Sad-i Şirâzî'den terennüm ettiği beyitler Kapu Camii'nin kubbesinde nakışlara karışan seslerdir. Ama bunlardan hiç birisi ona Dr. Muhammed İkbâl'den okuduğu şiirler kadar heyecan vermemiştir. İkbâl, düşüncesiyle, çilesiyle, idelalleri ve heyecanıyla hoca efendiyi gerçekten heyecanlandıran bir fikir adamıdır.

Arap edebiyatından, İmam Bûsrî ve Kaside-i Bürde'si, İbnü'l-Fârız gibi aynı zamanda

mutasavvıf şairler hoca efendinin edebî zevkini şekillendirmiş şahsiyetlerdir.

Malum olduğu üzere medrese usulü Arapça öğrenenler Arapça ibareyi çok iyi çözseler de pratik Arapça'ya gelince orada dururlar. Hoca efendinin Arapça'yı da selis bir şekilde konuştuğunu, evinde kendisini ziyaret eden, halen Mekte Ümmü'l-Kurâ Üniversitesinde kıraat hocası olan Prof. Dr. Muhammed İsâm hocadan bizzat işittim. Hoca efendi belli ki hac ve umre seyahatlerinde bu yönünü de geliştirmişti.

4. Kitap merakı:

Hoca efendinin devlet hânelerine gidenlerin dikkatini çekecek ilk şey; misafir salonunu bir baştan bir başa kaplayan kütüphanesidir. (Bu arada, insan o evde manevi bir genişlik hisseder.) Kütüphanesi, Anadolu'da medreseli bir hocada bulunabilecek kitaplardan çok farklı ve zengindir. Mesela İbn Haldun'un Mukaddime'sinin Osmanlıca tercümesini ilk orada görmüştüm. Lise talebesi gözüyle dikkatimi çeken kitaplardan bir diğeri de Ahmet Kabaklı'nın Türk Edebiyat Tarihi'ydi. Kitapların pek çoğu o yıllarda Türkiye'de bulunamayacak türden eserlerdi. Nitekim bu kitapları hac ve umre yolculukları sırasında Şam ve Bağdat'tan temin ettiğini öğreniyoruz.⁽⁷⁾ Kitapları, oğlu Abdurrahman Büyükkörükçü Hoca-

(7) Bkz. Büyükkörükçü, "Tahir Büyükkörükçü", Ek1, 232-234.

mızın ifadesiyle üzerinde en fazla titizlendiği konulardan biridir.⁽⁸⁾

5. Tasavvufi neşesi:

Yeri gelmişken şunu belirtelim ki onun Mevlana ve Mesnevi ile olan bağı bir hatip için konuşma malzemesi olmanın çok ötesindedir. O yüzden hemen her vaazında, başta aşk eri olarak bahsettiği Mevlana olmak üzere İbn-i Arabî, Cüneyd-i Bağdâdî gibi çeşitli tasavvuf büyüklerine atıfta bulunur. Şehrin manevi cephesini bu zevatın irfanıyla ayakta tutmaya çalışmıştır. Selefilik ve mezhepsizlik türü akımların şehirde kendisine yer bulmayışında, kuşkusuz bu tavrının büyük etkisi olmuştur.

Bir özel sohbette, “Efendim, Hz. Mevlana’ya olan alakanız nasıl başladı?” şeklinde kendisine yönelttiğim bir soruya karşılık olarak, “Evladım, böyle şeylerden bahsedilmez ama madem sordunuz söyleyeyim: Biz seçmedik, onlar bizi seçtiler.” şeklinde bir cevap vermişti. Yakın çevresinin naklettiğine göre birkaç kez semâ ettiği de vâkidir. Tasavvulla olan bağı bir edebiyat ya da kültür olmanın ötesinde bir “hâl”dir. Dönemin büyük mürşidi Mahmud Sâmî Ramazanoğlu Hazretlerine olan intisabından bahsederken, “Güneşi gördük elhamdülillah” dediğine şahit olmuşuzdur.

6. Bir hatip olarak Tahir Büyükkörükçü:

Hoca efendinin kuşkusuz en öne çıkan tarafı hatipliği-

(8) Bkz. Büyükkörükçü, İz Bırakan Vaizler Sempozyumu II, s. 549.

dir. Ses tonunu kullanma tekniği, jest ve mimikleri son derece profesyoneldir. Üstelik bu hususiyetler, kitaplardan okunarak değil tamamen doğuştan getirdiği yetenekleridir. Her şeyden önce mikrofonik ve parlak bir ses rengine sahiptir. Yaptığı tonlamalarında hissiyatını son derece iyi yansıtır. Bir hatip olarak aktarmak istediği duygu cemaate geçer. Cemaatini aynı anda hem ağlatabilecek hem de tebessüm ettirebilecek bir hitabet gücüne sahiptir. Nefesini son derece doğru kullanır. Vaazlarının sonunda bile sesinde yorgunluk, çatlama türü kusurlar görülmez.

Kanaatimce hoca efendinin bir hatip olarak en başarılı olduğu hususlardan birisi de konuşması sırasında yaptığı anlamlı “duraklamalar”dır. Bu, büyük hatiplerde görülen bir hususiyet olup, vermek istedikleri mesajın hedef kitlelerine geçmesi için son derece önemlidir. Üzülerek belirtelim ki Kon TV’nin yaptığı çekimlerde bu boşluklar montajlama sırasında –muhtemelen gereksiz görülerek (!)- çoğu zaman kesilmiştir. Hoca efendinin vaazlarını özel kayıt yahut kasetlerden dinleyenler bu işaret etmiş olduğumuz hususu gayet net fark edeceklerdir.

6. 1. Diksiyonu:

Arapça ve Farsça asıllı kelimeleri orijinal sesleriyle telaffuz, Türkçe diksiyon uzmanları açısından doğru bulunmayan bir uygulamadır. Bu duru-

ma birkaç kelimede şahit olmaktadır. Mesela, üstazım derken ze harfini bilhassa peltek yapması, mevzu kelimesini telaffuz şekli, ateş kelimesini Farsça’daki aslına uygun olarak âteş şeklinde telaffuz etmesi bu kabildendir. Bunlar da konuşmanın büyüğü içinde kaybolmakta, hatta tatlı bir hale dönüşmektedir.

Bu konuda câlibi dikkat olan husus: Bütün tahsilini Konya’da yaptığı halde, gerek ses tınısında ve tonlamalarında gerek kelimeleri söyleyiş tarzında mahalli ses ve söyleyişlerin hâkimiyeti yoktur. Arada bir hayret nidâsı olarak “abov” yahut “dussuz” deyişini kullansa da bunu latife makamında ve naklettiği kişinin ağzıyla kullanır. Mesela, “Burdurlulular’ın ‘abov’ dedikleri gibi” veya “Hacıveyiszâde üstadımızın deyişiyle ‘hay dus-suz’” şeklinde kullanımlardır.

6. 2. Jest ve mimikleri:

İyi bir hatibin konuşmasına doğru jest ve mimikler de eşlik eder ki önemli olan bunların ölçülü ve tabi olmasıdır. Hatibin yüzünde belirecek yapmacık yahut yersiz bir mimik, konuşmanın içeriğiyle mütenasip olmayan bir el kol hareketi bütün konuşmayı berbat edebilir. Bu yönüyle hoca efendinin jest ve mimikleri son derece ölçülü ve mübalağadan uzaktır. El ve kollarını abartılı bir şekilde kullanmaz. Genellikle konuşma esnasında kolları vücuduna bitişiktir. Hid-detini, yükselen bir ses tonuy-

la kürsüden hafif doğrularak ve sağ elini havaya kaldırmak suretiyle gösterir. Hayıflandığı ve cemaate da aynı duyguyu yaşatmak istediği zamanlarda ise sessiz bir şekilde kafasını sallar.

6. 3. Kelime hazinesi:

Kuşkusuz bir hatibin en temel sermayesi kelime hazinesidir. Konuşma esnasında akla gelmeyen bir kelimenin yerine onun müteradifi yahut yakın anlamlısı imdada yetişmediği takdirde konuşmacının zor durumda kalması mukadderdir. Rivayet edildiğine göre, Mutezile mezhebi imamlarından Vâsıl b. Atâ (ö. 748) “re” harfini telaffuzda güçlük çekmiş. Bunu bilen hasımları, bir konuşması esnasında kendisini zor duruma düşürmek maksadıyla içinde mebzul miktarda “re” harfi geçen bir mektup uzatırlar. Bunu fark eden Atâ her kelimeyi o esnada, içinde “re” harfi geçmeyen müteradifiyle değiştirerek okumuş ve cemaat önünde

mahcup olmaktan, sahip olduğu zengin kelime hazinesi sayesinde kurtulmuştur.

Tahir Büyükkörükçü hocamızın kelime hazinesi son derece geniş ve zengindir. Bilhas- sa Osmanlı Türkçesinin kaynakları konumunda olan Arapça ve Farsça’yı iyi derecede bilmesi bu konuda kendisine büyük kolaylık sağlamıştır. Konuşmalarında, fikirlerini her seviyedeki muhatabın zihnine sokmak maksadıyla ardı ardına müteradif kelimeleri kullandığı görülmektedir. Kelime dünyasında, “olanak” “olasılık” ya da “yanıt” gibi köksüz, uydurukça kelimelere katıyyen yer yoktur. Bu konuda son derece hassastır.

6. 4. Fesâhat ve belagati:

Aslında fesâhat ve belagat nedir? Fasih ve belîğ kimse nasıl olur? sorusuna Tahir Büyükkörükçü Hoca Efendi verebilecek en doğru adrestir. Bilindiği üzere fesâhat, kelime ve cümle düzeyinde sözün söyleyiş ve anlam kusurların-

dan uzak olması, hatibin konuşmasında söyleyiş bakımından telaffuzu zor, kulağa itici gelen; anlam bakımından kapal ve az bilinen kelimelere yer vermemesi demektir. Bu bakımdan hoca efendi tam anlamıyla fasih bir hatiptir.

Belagat ise en kısa anlamıyla, sözü yerine ve muhatabın durumuna göre söyleme sanatıdır. Hoca efendi hazretleri tam anlamıyla belagat ve talâkat sahibidir. Açıkçası onun bu yönü üzerinde konuşmak, malum-ı ilâm etmek kabilindenir.

6. 5. Hitabet tekniği:

Burada hoca efendimizin hitabet tekniğine de temas etmemiz yerinde olacaktır. Hoca efendinin konuşmalarını dinleyen bir kimse çoğu zaman konuşmalarına bir başlık koymakta zorlanabilir. Hatta sıradan bir dinleyici için, güzel konuşan ama konudan konuya geçen bir hatip gibi de gelebilir. Konudan konuya geçiş yaptığı doğrudur. Yalnız bunu dinleyiciyi sıkmamak amacıyla ve bir sistem dâhilinde yapar. Bu, leffü neşr tarzında bir tekniktir. Aslında hakkı verilmediği takdirde konuşmacıyı zor durumda bırakabilecek bir metottur. Yani bir hatip için son derece risklidir. Hatibin çok iyi bir hafızaya sahip olması gerekir. Şimdi hoca efendinin bu tekniği nasıl uyguladığı üzerinde duralım:

Hoca efendi vaazlarında önce serlevha olarak bir konuyu ele alır. Bu genellikle

Kur'an'ın üzerinde durduğu bir konu olur. O konuyla ilgili bir hadisi şerife yer verilir. Ardından o konudan bir münasebet çerçevesinde bir başka konuya geçiş yapılır, daha sonra o konudan bir başka konuya, derken bu şekilde zincirleme bir dizi konu geçişi söz konusudur. Bunlar bazen bir kısas, bazen İslam tarihinden bir olay bazen de bir şiirle süslenir. Fakat bu arada ne hatibin ne de cemaatin zihninde en ufak bir dağınıklık yaşanmaz sonra en baştaki konuya profesyonelce geri dönüş yapılır.

6. 6. Vaazlarının muhteva derinliği:

Eskilerin tabiriyle belagat, kelamın fasih olmak kaydıyla muktezâ-yı hâle mutabakatıdır. Yani öncelikle sözünüz, mana ve lafızla ilgili söz kusurlarından uzak olacak daha sonra da yerine ve muhatabın durumuna uygun olacak.

Felsefi bir metin yahut konuşmada nasihat ve öğüt aramak ne kadar yanlışsa, bir vazda da felsefi ve ilmî derinlik aramak o kadar yanlıştır. Kuşkusuz vâizin söyledikleri ilmî bir esasa dayanmalı ama bu ilmî bir konferans yahut tebliğ olmamalıdır. Çünkü vâizin muhatabı geniş halk tabakası yani avamdır. Esasen zor olan da bu kesimi ilim ve irfan noktasında bir yere getirebilmektir.

Hoca efendinin konuşmalarına da bu çizdiğimiz çerçevede bakılmalıdır. Kırk yıldan fazla bir süre konuşan bir insa-

nın bir noktadan sonra tekrara düşmesi de kaçınılmazdır. Önemli olan, cemaatte her defasında yeni bir heyecan uyandırması ve bu sayede cemaatin taze bir imanla hayata devam etmesidir. Kanaatimizce hoca efendinin hedef kitlesi üzerinde yaptığı da tam olarak bundan ibarettir.

6. 7. Konferans ve ev sohbetleri:

Çoğu zaman camii kürsüsünde güzel konuşan bir hatip, sıra konferans vermeye gelince aynı başarıyı göstere-meyebilir. İki konuşma üslûbu arasında geçiş yapmakta zorlanabilir. Kısaca vaaz verir gibi konferans verebilir. Oysa Tahir Büyükkörükçü Hoca bu noktada da son derece başarılıdır. Gerek hitabet tekniği, gerek seçtiği konular tamamen konferansa uygundur.

Ev sohbetlerinde ise bambaşka bir hava ve neşe hâkimdir. Bu defa dinleyicilere teker teker hâkim olur. Arada sorular yöneltir. Latifeler yapar. Anlattığı kıssalar verdiği bilgiler muktezâ-yı hâlin gereğine uygundur. Bu defa insanın içine işleyen sadece lâhûtî ses tonu değil, aynı zamanda nâfiz bakışlardır. Açık söyleyelim uzun süre kimse hoca efendi hazretlerinin gözlerine bakamazdı. Bu hem o günkü terbiyenin bir gereği hem de gözlerin sahibinin muhatabı üzerinde oluşturduğu haşyetti.

Bu özel sohbetlerinde onun aynı zamanda ne kadar başarılı bir öğretmen olduğu da göz-

den kaçmazdı. Emimim ki eğer öğretmenlik mesleğine devam etse yahut özel dersler verseydi onda da zirveleri tutacaktı. Hususi ev sohbetlerini anlatacak en güzel söz Osmanlı şairinin şu dizeleri olsa gerek: “Bezminde geçen bir geceyi bin yıl uzatsam... doymam.”

Zannedersem onun hakkındaki en güzel tespit ve temenniye, her şeyi zor beğenen “Kaldırımlar” şairi yapmıştır: “İnsan döküm işiyle elde edilebilen bir varlık olsaydı, Tahir Hoca’yı kumda açılmış bir kalıp gibi model diye gösterebilirdim. Bütün din adamları, madenlerinizi o kalıpta dondurup, Tahir Hoca şeklinde meydana çıkın.”

Sözlerimi, kendilerinden duyarak ezberlediğimiz Arapça bir beytin tercümesiyle sonlandırmak istiyorum:

“Yâdında mıdır doğduğun demler?

Sen ağlardın, gülerdi âlem

Öyle bir ömür geçir ki mevtin,

Sana olsun hande, ellere matem.”⁽⁹⁾

Doç. Dr. Celalettin

DİVLEKÇİ

Uludağ Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı

٩) اَلْاَلْبَآءُ نَبَا اِيْ اَلْمُؤْمِنِيْنَ

كُوْنُوْنَ وَاَلْحُضُرِيْنَ اَللَّوْحِ سُرُوْدُوْ

اَلْبَآءُ اِلٰنْ اَلْمُؤْمِنِيْنَ وَاَلْحُضُرِيْنَ

اَلْوُزُوْءُ اَللَّوْحِ اَلْمُؤْمِنِيْنَ

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ HATIRALARI: 4

BACAYI İNDİR BACAYI

KALDIR VEYA 18 SAAT DERS

19 SAAT DERSE KARŞI

Prof. Dr.
Saim
SAKAOĞLU

[Maden ocakları müdürü fabrikanın verdiği zararı ortadan kaldırmak

için bacayı eskisinden daha yükseğe çıkarır.

Kazanan müdür olmuştur. Müdür Anadolu köylüsünün

duygularını istismar ederek başarıya ulaşır. 1928.

Sadri Etem Ertem (d. 1898 İstanbul - ö. 13 Kasım 1943 Ankara),

Türk siyasetçi ve yazar. Hikâye ve romanlarıyla tanınır.

Eser ve yazarı hakkında bu kadar bilgi yeter gibi...

Bakalım bizim bacalar nasıl inip kalkacak.]

Dekanlıkta oturuyor, imza için bırakılan evrakı inceliyorum. Birazdan fakülte sekreterimiz gelecek, beni bilgilendirecek. Bu sırada özel kalem görevlimiz Kadriye Hanım'dan bir telefon:

"Hocam, Ali Muhittin Bey sizinle görüşmek istiyor. Alabilir miyim?"

Adı, bizim, ülkece ünlü lokumcu Ali Muhittin Bey'i hatırlatan arkadaşımız ders programlarıyla ilgili-

nen, ayrıca ücretli dersleri bilgim dâhilinde düzenleyen yardımcı doçent arkadaşımız.

Kısaca Ali Bey dediğimiz arkadaşımız odama girdi. Hemen sordum:

"Anlatacaklarınız uzunsa oturunuz, kısa ise hemen söyleyiveriniz."

O zaman konuyu kısaca aktarmak için hazırlıklı gelmiş.

"Sayın Dekanım, Münacettin Bey'in ücretli ders sayısı 19... Diyor ki, 'Ben niye bir saat fazladan ders okutuyorum. O fazla ders beni yoruyor, o dersi benden alınız.'

"Ali, kardeşim; yarın sabah ilgili listeleri al, birlikte inceleyelim ve hemen çözelim."

Ali Bey, gerekli saygıyı göstererek odamızdan ayrılıyor.

Ertesi sabah Ali Bey şikâyetçi hocamız ile görüşüyor ve şöyle bir anlaşmaya varıyorlar: Hocamız üç saatlik bir dersini bırakıp iki saatlik bir dersi alacak ve o artık bedava (!) ders okutmayacak ve fazladan yorulmayacak. Bu sayede başka bir hocamız

da bir saat fazla ücret alacak. Ali Bey hemen öbür hocamızla da görüşüp programdaki gerekli düzenlemeyi gerçekleştirecek. Artık herkes memnun.

Ama gelişmeler öyle demiyor. Ankara'dan, üniversitelerin yüksek makamlarından birinden gelen bir haber bazıların sevindiriyor (!) Gelen bir kararla hocalarımızın haftalık en çok ücretli ders sayısı 18'den 20'ye yükseltiliyor. Yukarıdan beri sözünü ettiğimiz hocamız, Müzehher Hanım / Münacettin Bey hemen Ali Bey'i bulup kendisinin prof. veya doç. olduğunu söyleyerek ücretli ders sayısının hemen 20'ye yükseltilmesini istiyor. Ali kardeşimizin yapacağı bir şey yok; o da hemen bana geliyor ve hocamızın isteğini aktarıyor. Ali Bey'e eğer benim söyleyeceklerimi aktarmakta zorluk çekeceğini düşünüyorsa bir yazı ile cevap verebileceğimi söylüyorum. O bütün bunlara karşılık inceliğini koruyarak kendisinin iletebileceğini söylüyor. Ali Bey şöyle bir cevap veriyor:

"Konuyu dekan beye sundum. Dediler ki, 'Bu hocamızın isteğine uyarak bir saat fazla olan ders sayısını azaltmak için yarıyılın ortasında programı alt üst ettik, programı tekrar değiştirmemize gerek yok. O, eskisi gibi 18 saat ücretli dersine devam et-

sin, ikinci yarıyıl da konu tekrar gözden geçirilecektir."

Müzehher Hanım'ın / Münacettin Bey'in sesi kesiliverdi. İdareciliğin çocuk oyuncağı olmadığını anlaması gerekiyordu. Bana göre o yarıyılın başında 19 saati gönüllü olarak almış olmalı. Program gereği ders sayısı 16'da kalacağına bir saat fazla okuturum düşüncesiyle hareket etmiş olduğunu sanıyorum.

Bütün bunlar ücret savaşlarının acı bir sonucudur. Aynı üniversitede bir prof. veya bir doç. yıl boyunca sadece bir yarıyıl üç beş saat ders verirken bizim fakültemizde ücretli ders savaşları sürekli olarak dekanlığımızın başını ağrıtmaktadır.

Konu ücretli ders sayısına gelince bir iki küçük ek yapmakta yarar vardır. Ancak bu işler günümüzde (2026) nasıl geliyor, nasıl işliyor, bilmiyorum. Bizim görüşlerimiz geçen yüzyıla ilgilidir. Köprülerin altından çok suların geçtiği düşünülürse bizim yazacaklarımız sadece dünün hatıralarından başka bir şey olmayacaktır. Burada verilecek örnekler o yıllarda öğretim üyesi olduğum Selçuk Üniversitesi ile ilgili olmayıp ülkemizde yaşananlardan seçme olaylardır.

Delikanlı artık yaşlanmış-
tır, kırklı yıllar neredeyse ge-
ride kalmak üzeredir. Bir kü-
çük taşra üniversitesinde de
rektör yardımcısıdır. Rektör
yardımcılarının ders yükü sı-
fır olduğu için onların girece-
ği her ders ücret karşılığıdır.
Hatırlatalım, bir öğretim
üyesinin alabileceği haftalık
ücretli ders sayısı 20'dir.

Gel zaman, git zaman, bu
rektör yardımcısının yerine
derslerine giren gariban araş-
tırma görevlileri adına biri
durumu ilgili rektör yardım-
cısına iletir. Aldığı cevap ise
hazırdır:

“Hem rektör yardımcısı
olacağım, hem de derse mi gi-
receğim!”

Nokta.

Bir zamanlar üniversitele-
rimizde gece eğitimi vardı.
Kaldırıldı ve normal eğitim
bütün hızıyla sürüp gider
oldu. Derken bizim eğitim
alanımız yeni bir eğitim sis-
temine yelken açiverdi: İkinci
öğretim. Ücreti de oldukça
kabarık. Mesela normal öğre-
timde saat ücreti bir lira ise
ikinci öğretimde 320 kuruş.
Neredeyse üç buçuk katına
yaklaşıyor. Durum böyle
olunca ikinci öğretim savaşı-
ları başlıyor.

Çok uzaktan kulağımıza
gelir ki bir yüksekokulun mü-
dürü bütün derslerini ikinci

öğretimden alırken gariban-
lar normal öğretimden ücret-
li ders alarak haksızlığa uğ-
rarlar. Okul müdürüyle aynı
derslere giren bir cesur ele-
man durumu müdüre iletir.
Aldığı cevabın komik mi, tra-
jikomik mi olduğuna siz ka-
rar veriniz:

“Ne yani, hem müdürlük
yapacağız, hem de gündüz
dersi mi vereceğiz?”

Özel durumları sebebiyle
ikinci öğretimden ders alma-
yan bütün değerli meslektaş-
larımıza teşekkür ediyoruz.
Niçin mi? Doçentliğe veya
profesörlüğe hazırlanıyor-
dur, zamana ihtiyacı vardır,
(hanımlar için) bebekleri on-
ları bekliyordur veya evde ba-
kım muhtaç aile bireyleri
vardır, vb. Evette onların bu
davranışları bazı aynı daldaki
arkadaşlarının sevinmesine
yol açacaktır.

Ama, evet bir ama daha...
“Sağlıklı eğitim yapamayaca-
ğım için ikinci öğretimden
ders almak istemiyorum.” di-
yen öğretim elemanı da çık-
mış olabilir mi? Niçin olma-
sın.

Günümüzde bu öğretim
türü bütünüyle kaldırılmış ve
bizim alanımıza kabul edile-
cek öğrenci sayısı da azın azı-
na indirilmiş. Hayırlı olsun.

Ahmet
KUŞ

YAPAY ZEKÂ İLE ÜRETİLEN GÖRSELLER GERÇEKLİK ALGISINI YOK EDİYOR

Batılıların “Artificial Intelligence (AI)” dediği yapay zekâ, en basit tabirle insan zekâsını taklit eden bilgisayar sistemleridir. Bu sistem; öğrenme, algılama, düşünme, fikir yürütme, sorun çözme, iletişim kurma ve karar verme gibi yeteneklere sahiptir. Yapay zekâyla ilgili ilk fikirler 1920’li yıllarda insanın evreni anlama çabasında kendisine yardımcı olabilecek insan ötesi varlıklar meydana getirme gibi amaçlarla bilimkurgu eserlerde dile getirilmişti. İlk olarak edebî eserlerde bahsedilen yapay zekâya sahip robotlar teknolojinin gelişmesiyle birlikte üretilmeye başlandı ve yapay zekâ günümüzde dünyada yoğun olarak tartışılan en önemli gündem maddelerinden biri hâline geldi.

2020 yılında OpenAI tarafından piyasaya sürülen GPT-3, insan benzeri yüksek kaliteli metinler üretebilen geniş bir dil modeli olarak dikkat çekti. 2022 yılı sonunda kullanıma sunulan ChatGPT ise iki ay içinde 100 milyon kullanıcıya ulaştı. Bu dikkat çekici bir rakamdı. Bu yazılımlar büyük bir yapay zekâ patlamasını tetikledi. Her geçen gün insanlığın değerler sistemi için bir tehdit olarak daha da ön plana çıkan yapay zekâ, önümüzdeki yıllarda olumlu ve olumsuz

yönleriyle daha da fazla konuşulacağı benziyor.

Yapay zekâ tarafından üretilen resim yani ilk görüntünün temelinde Harold Cohen’in 1960’ların sonunda geliştirdiği siyah beyaz çizimler yapabilen AARON yazılımı vardı. İlk yapay zekâ görüntüsü 1973 yılında yapıldı. 2021 yılında geliştirilen DALL-E OpenAI ise görüntü üretebilen yapay zekâda bir dönüm noktasıydı. Bu sistem kullanıcının bir metinde tanımladığı unsurları görüntü olarak üretebiliyordu. Haziran 2023 tarihinde bu yazılım sisteminin geliştirilmiş bir versiyonu olan DALL-E 2 piyasaya sürüldü. Yeni geliştirilen bu sistem, kullanıcı tarafından bir metinde belirtilen unsurları, insan tarafından çekilmiş fotoğraflar gibi görünecek şekilde gerçekçi yapay zekâ fotoğrafları olarak üretebiliyor.

Bu alanda geliştirilen teknolojinin seviyesi arttıkça her geçen gün hangi görüntünün gerçek, hangi görüntünün yapay olduğunu anlamak da çok zorlaşıyor. Aslında işin uzmanı olanlar biraz dikkatli baktıkları zaman yapay zekâyla üretilen görüntüleri kolayca ayırt edebilseler de sıradan kullanıcılar çoğu zaman gerçeğe yapay olan görüntüyü ayırt edemiyor. Bazı fotoğraflara dikkatli-

ce bakıldığı zaman fazladan uzuvlar, çarpıtılmış yüzler gibi olağandışı ayrıntılar, uyumsuz simetri gibi durumlar bu fotoğrafların yapay zekâyla üretildiğini fark etmemizi sağlar. Ayrıca yapay zekâyla üretilen görüntüler genellikle aşırı mükemmel ve pürüzsüzdür. Örneğin yapay zekâ tarafından üretilen abartılı renklere sahip çiçekleri ve kusursuz rengârenk tüylere sahip kuşlara bakanlar gerçekmiş zannediliyor. Ama bir şehir veya semt söz konusu olunca yapay zekâyla üretilen görüntülerin kusursuz oluşu bu görüntünün gerçek olmadığının kolayca anlaşılmasına yol açıyor.

Yapay zekâyla üretilen bazı görüntülerin bir köşesinde bazen kullanılan programın adı ya da logosu bulunur. Bazen de başka bir yapay zekâ tarafından oluşturulmuş bir görüntü “Yapay zekâ görüntü dedektörü” ile tespit edilebilir. Görüntü dedektörüyle kısa sürede bir görüntünün gerçek mi yoksa yapay zekâyla mı üretildiği kolayca tespit edilebilir. Kontrol edilmek istenen görüntü programa yüklenir ve “Yapay zekâ için resmi kontrol et.” seçeneği tıklanarak görüntünün gerçek fotoğraf olup olmadığı belirlenir.

Aslında özünde bazı kolaylıkları barındırsa da yapay zekâ programları görüldüğü kadar masum değil ve bu iş hiç de iyi bir yere gitmiyor. Konumuz yapay zekâyla üretilen görüntüler ama yeri gelmişken yazılı metinler hakkında da birkaç hususa değinmek istiyorum. Bu iş öylesine

çığırından çıktı ki artık edebiyatla, akademik çalışmalarla uğraşanlar bile metin yazmak için yapay zekâ programlarını kullanıyorlar. Hatta yapay zekâ kullanarak lisans tezi, yüksek lisans tezi, seminer, makale, roman, kitap, şiir yazarlar bile var. Bu işin vahim yönü ama görüntüler konusunda iş daha tehlikeli bir süreçte doğru yol alıyor. Çoğu kullanıcı tarafından sosyal medyada masumane paylaşılan fotoğraflar yapay zekâ tarafından kullanılarak yeni görüntüler üretiliyor. Üstelik üretilen bu yapay görüntülerde etik değerler bile çiğneniyor. Hiçbir kural, hiçbir değer yargısı tanımadan üretilen bu müstehcen görüntülerle yalan üzerine kurulu yapay bir dünya inşa ediliyor. Durum o kadar vahim ki bu şekilde yapay zekâyla üretilen görüntülerin de paylaşıldığı sahte sosyal medya hesaplarının sayısı her geçen gün artıyor. İş öylesine çığırından çıktı ki yapay zekâ, fotoğraflardan video görüntüleri bile üretebiliyor. Yani insanları, çocukları, gençleri yapay zekânın ürettiği yalan dünyanın etkisinden kurtarmak artık neredeyse imkânsız... Sosyal medyada dolaşan yapay zekâyla üretilmiş fotoğraflar, video görüntüleri artık gerçeklik algısını yerle bir etti. Eskilerin tabiriyle artık at izi it izine karıştı. Üstelik gerçek olmayan bu görüntüler sosyal medya ortamında inanılmaz bir hızla yayılıyor.

Yaklaşık 200 yıl önce fotoğrafın icadı ve kısa sürede yaygınlaşmasıyla birlikte anlatabilmek için onlarca sayfa yazmanız gereken bir durumu bir fotoğraf karesiyle kolayca anlatma imkânı

ortaya çıkmıştı. Yıllar sonra renkli fotoğrafın icadıyla birlikte bir tarihî belge olarak fotoğraf daha da önem kazandı ama dijital fotoğraf teknolojisinin gelişmesiyle birlikte bilgisayarda fotoğraf işleme programları da ortaya çıktı ve fotoğrafa yapılan çeşitli müdahalelerle fotoğrafın gerçeklik algısı da yaralandı. Yapay zekânın gerçek fotoğraflardan ayırt edilemeyen görüntüler üretme yeteneği, algılarımızı altüst ediyor. Yapay zekânın yaygınlaşmasıyla beraber medyada dolaşımda bulunan fotoğraf ve videoların hatta ses kayıtlarının gerçekliği de sorgulanmaya başladı. Böyle bir durum söz konusu olsa da klasik yöntemlerle yani fotoğraf makineleriyle çekilen ve bilgisayarda fotoğraf işleme programlarıyla müdahale edilmeyen fotoğraflar hâlâ belge olma özelliğini koruyor ama yapay zekâyla üretilen görüntüler hiçbir zaman belge olarak kabul edilmeyecek.

Bu konuyla ilgili olarak 15 Ekim 2023 tarihli Türkiye gazetesinde Ömer Temür'ün "Medya Yapay Zekâyı Karşı Birleşti" başlıklı bir haberi yayımlandı. Bu haber metninde ilginç bilgiler var. Fotoğrafçılık alanında yapay zekânın sebep olduğu karmaşaya çözüm bulmak ve neyin orijinal, neyin yapay zekâ tarafından üretildiğini tespit etmek için birçok kurum ve kuruluş bir araya geldi. Adobe şirketi bir süreden beri yaptığı bir çağrıyla medya kuruluşları başta olmak üzere, fotoğraf makinesi üreticilerini, yazılım ve donanım firmalarını bir şemsiye altında toplamaya çalışıyor. 2019 yılında Adobe, X

(Twitter) ve New York Times ile bir araya gelerek Content Authenticitiy Initiative (CAI) organizasyonunu kurdu. İçeriklerin gerçekliğini denetleyecek olan bu organizasyona daha sonra AFP, AP, BBC, Reuters gibi haber ajanslarının yanı sıra Canon, Nikon, Leica gibi kamera üreticileri, Microsoft ve Nvidia gibi yazılım ve donanım şirketleri de katıldı.

Aynı haber metninde konuyla ilgili olarak İbn Haldun Üniversitesi Öğretim Üyesi Cem Kıvırcık'ın da dikkat çekici bir beyanatı bulunuyor: "Son birkaç yılın en heyecanlı teknolojik gelişmelerinden biri olan ve hayatımızı kolaylaştıracağı iddia edilen yapay zekâ, ne yazık ki kötü niyetli ellerde kandırılmamıza hatta yönlendirilmemize yol açabiliyor. Eskiden fotoğraf, video, ses kaydı bir anlamda gerçekliği ispatlar gibi görünse de günümüzde bütün bunlar anlamını yitirmiş durumda. Bu sebeple yapay zekânın tespiti ve denetlenmesi konusundaki inisiyatiflere ülkemizin ileri gelen haber ajansı ve medya kurumlarının da ivedilikle katılmasının zaruri olduğunu düşünüyorum." Aslında bu konuda alınabilecek tedbirlerin en önemlisi yapay zekâyla üretilmiş görüntülerin görünür bir köşesine görüntünün yapay zekâyla üretildiğine dair bir yazı veya logo koyma zorunluluğunun getirilmesidir. Bu kurala uymayanlara ya da görüntüleri logoyu silerek kullananlara kanuni yaptırımlar uygulanmalıdır. Acilen bu konuyla ilgili kanuni düzenlemeler yapılmalıdır.